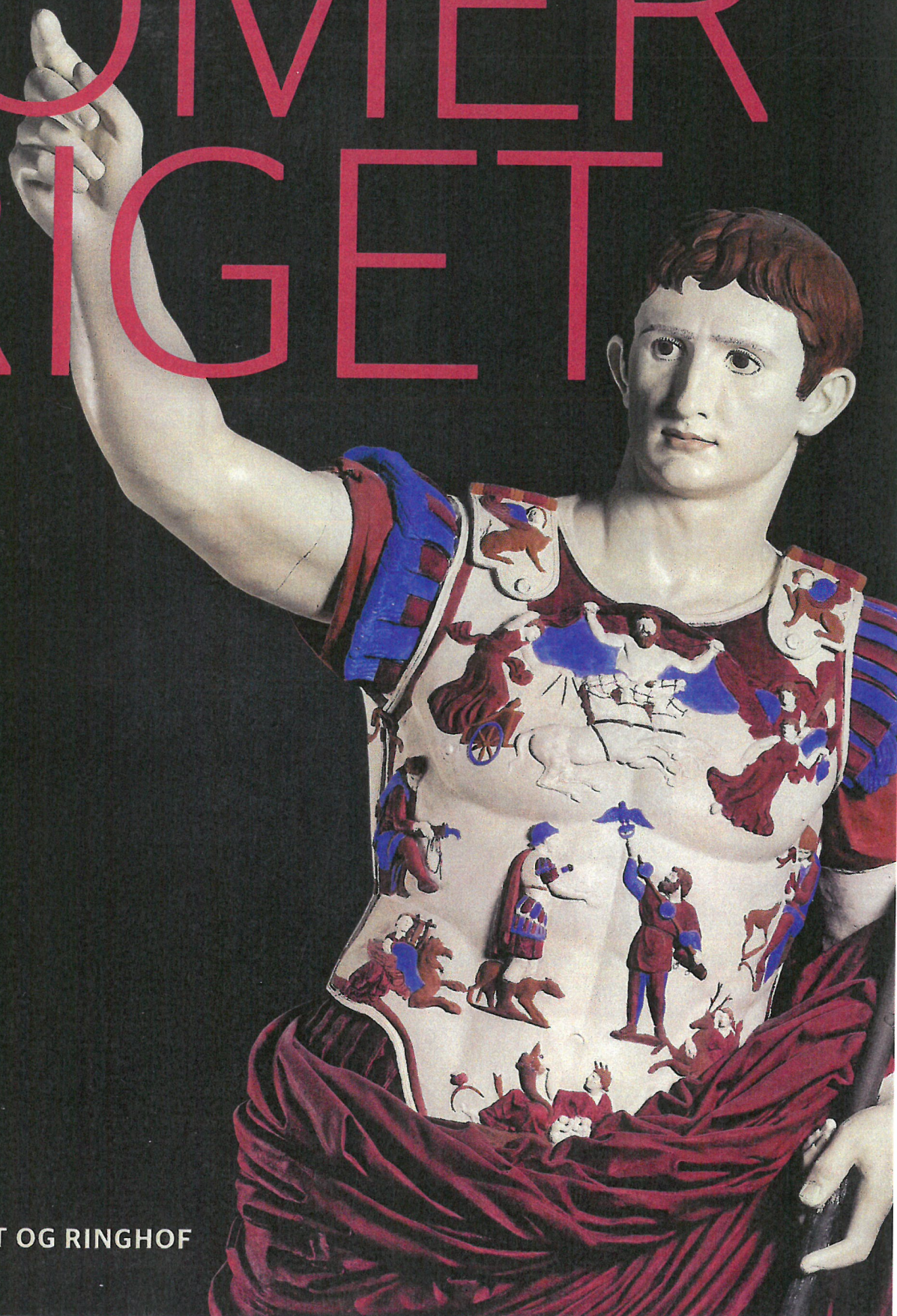

PÅ SPORET AF

ROMER RIGET

KRISTIAN JEPSEN STEG

LINDHARDT OG RINGHOF

INDHOLD

FORORD 4

KAPITEL I ROMERRIGETS BEGYNDELSE OG SLUTNING
OG LIDT AF DET MIDT IMELLEM 6

KAPITEL II ROM EROBRER DEN ITALISKE HALVØ 12

KAPITEL III DE PUNISKE KRIGE
264-241, 218-202 OG 149-146
ALT SAMMEN F.V.T. 18

Polyb: Årsagerne til den anden puniske krig 23
Livius: Årsagerne til den anden puniske krig 25

KAPITEL IV DEN ROMERSKE REPUBLIK I KRISE 28
Q. Tullius Cicero: Brev til broderen Marcus 34

KAPITEL V GAJUS JULIUS CÆSAR
OG ANDRE SOM HAM 38

C. Julius Cæsar: Gallerkrigen 44
C. Julius Cæsar: Borgerkrigen 45
Sveton: Vurdering af Cæsar 45
Sveton: Drabet på Cæsar 46

KAPITEL VI OCTAVIAN ALIAS AUGUSTUS 48
Augustus: Mine bedrifter (Res Gestæ) 55
Tacitus: Vurdering af Augustus' styre 57
Vergil: Æneiden 58
Horats: Nunc est bibendum 58

KAPITEL VII PAX ROMANA 60

Sveton: Caligulas sindssygdom 65
Sveton: Om kejser Claudius' grusomhed 66
Tacitus: Agricola 66
Aristides: Tale til Rom 68

KAPITEL VIII APOKALYPSEN 70

Edward Gibbon: Det romerske riges forfald og undergang 75
Michael Rostovtzeff: Roms historie 76
Leo Hjortsø og Erling Bjøl: Politikens verdenshistorie bind 5 78

KAPITEL IX OM SLÆGT, MORAL OG RELIGION 80

Plinius den Yngre: anbefaling af en ung mand 87
Indskrifter fra Pompeji 90
Brev fra romersk soldat til sin kone 91
Tacitus: Germania 91
Polyb: Om romerske begravelsesskikke 92
Cato: Hvordan man indvier sin jord til guderne 94
Prudentius: Bloddåben 94

KAPITEL X OM SLAVER 96

Varro: Om landbrugets slaver 102
Cato om slaverationer 103
Seneca: Om slaveri 105
Plinius den Yngre: Mordet på en senator 106
Seneca til middagsforestilling 107
Martin Zimmermann: Om nutidens moralske syn på gladiator-kampene 108

KAPITEL XI ARVEN 110

OPGAVER OG ARBEJDSFORSLAG 114

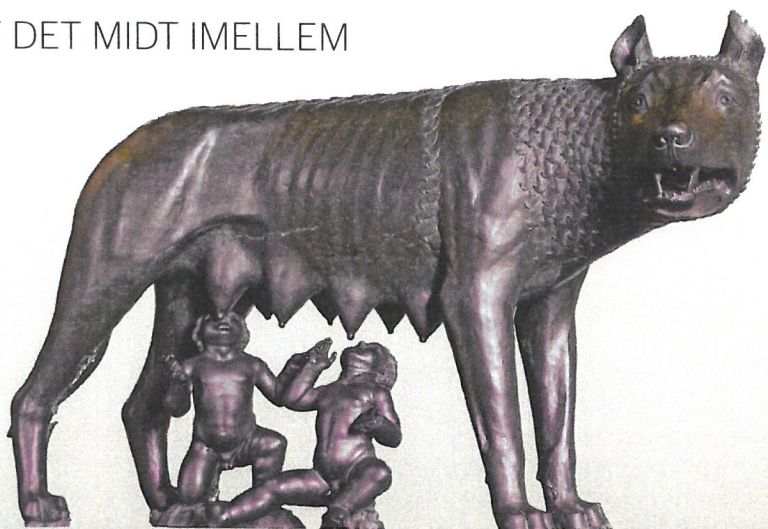
Forløbsplaner 122

Stikordsregister 126
Videre læsning 127
Kildefortegnelse 127
Billedfortegnelse 128

I

ROMERRIGETS BEGYNDELSE OG SLUTNING

OG LIDT AF DET MIDT IMELLEM

Alle historier har en begyndelse og en slutning. Også historien om Romerriget. Men hvornår begynder den, og hvornår slutter den? Eksisterede Romerriget i 500 år, i 1000 år eller måske i 2000 år? Romerne selv mente, at byen Rom blev grundlagt i 753 f.v.t. af tvillingerne Romulus og Remus. Kort efter grundlæggelsen dræbte Romulus Remus, men brødrene havde også en barsk opvækst bag sig. Som spæde var de blevet sat i Tiber-floden af deres onde onkel, men var blevet frelst af en ulvinde, som diede dem. Roms grundlægger var altså en omsorgssvigter drabsmand, opfostret på ulvemælk. Som om det ikke var nok, var tvillingerne sønner af krigsguden Mars og efterkommere af den græske helt Æneas, der igen var søn af kærlighedsgudinden Venus.

Efter Romulus fulgte 6 konger, hvoraf den sidste – Tarquinius Superbus – ifølge myten var en tyrann uden lige og oven i købet en fremmed fra området Etrurien nord for Rom. Da kongens søn voldtog en kysk romersk frue, fik romerne nok og smed kongerne ud i 509 f.v.t. I stedet grundlagde de det, som de kaldte en republik, regeret af to folkevalgte konsuler.

Det meste af dette er naturligvis noget sludder. Der er fundet stolpehuller i Rom fra omkring 900-800-tallet, men en egentlig by har der ikke været tale om. Og krigsguder forplanter sig lige så lidt, som ulvinder dier små drenge. Men for romerne var myterne af allerstørste vigtighed, fordi det gav en følelse af fællesskab, både som romerske borgere, men særligt inden for slægten. Gajus Julius Cæsar, der levede fra 100 til 44 f.v.t., brystede sig f.eks. af, at han var efterkommer af Æneas og dermed også af Venus, og han forsømte ingen chance for at udnytte det i sin politiske propaganda. På samme måde var romerne umådelig stolte af deres republik – selv efter at den havde mistet al betydning – og det latinske ord for konge, *rex*, blev i politik opfattet som et skældsord, fordi det mindede om tiden under fremmede tyranner.

1. Hvordan lyder myten om Roms grundlæggelse?
2. Hvorfor var myten vigtig for romerne?
3. Hvilke forskellige tidspunkter nævnes for Romerrigets fald?
4. Lær tidslinjen på s. 9 udenad, så du kan sætte begivenhederne i rigtig rækkefølge og sætte de rigtige årstal på.

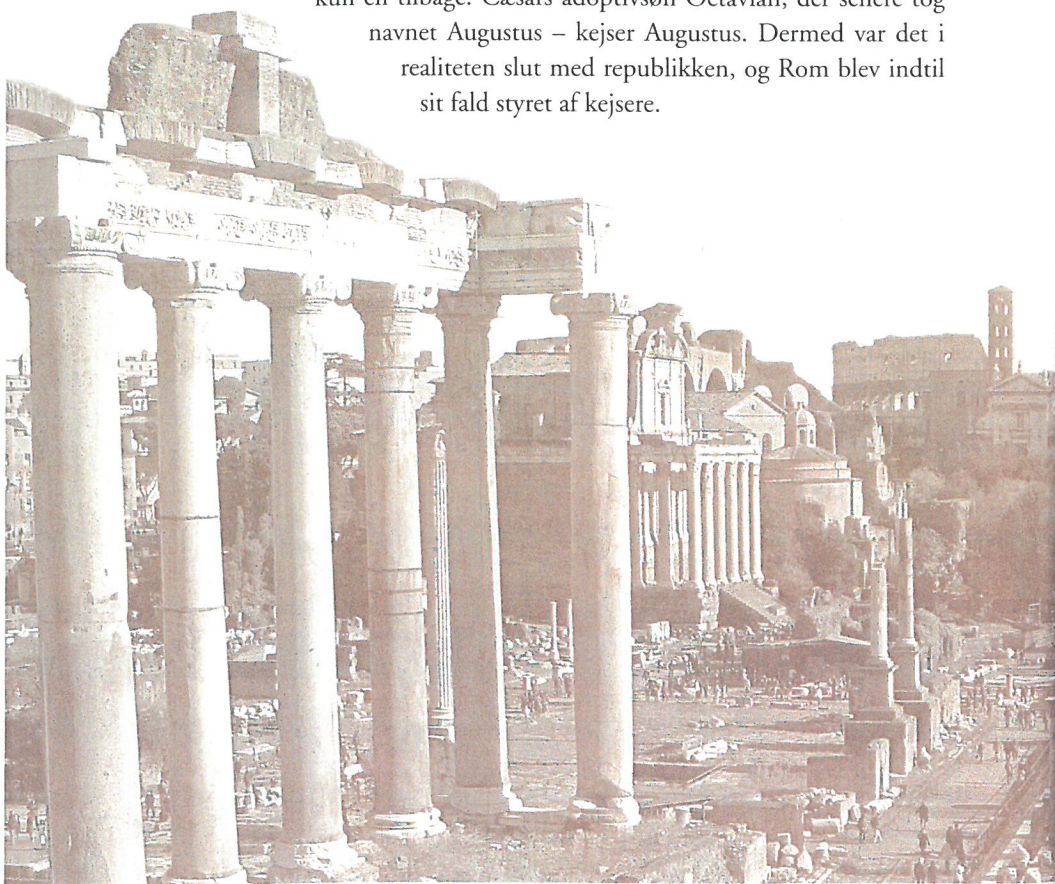
MENS DU LÆSER

Det midt i mellem

Mellem grundlæggelse og fald udviklede Rom sig til en verdensmagt. Det afgørende skridt var de puniske krige mod Karthago i Nordafrika, hvor det til sidst lykkedes romerne at vinde kontrollen over Middelhavet. Erobringerne fortsatte, og da Rom var på sit højeste, bredte riget sig fra Skotland til det sydlige Ægypten, fra Atlanterhavet til det Kaspiske Hav.

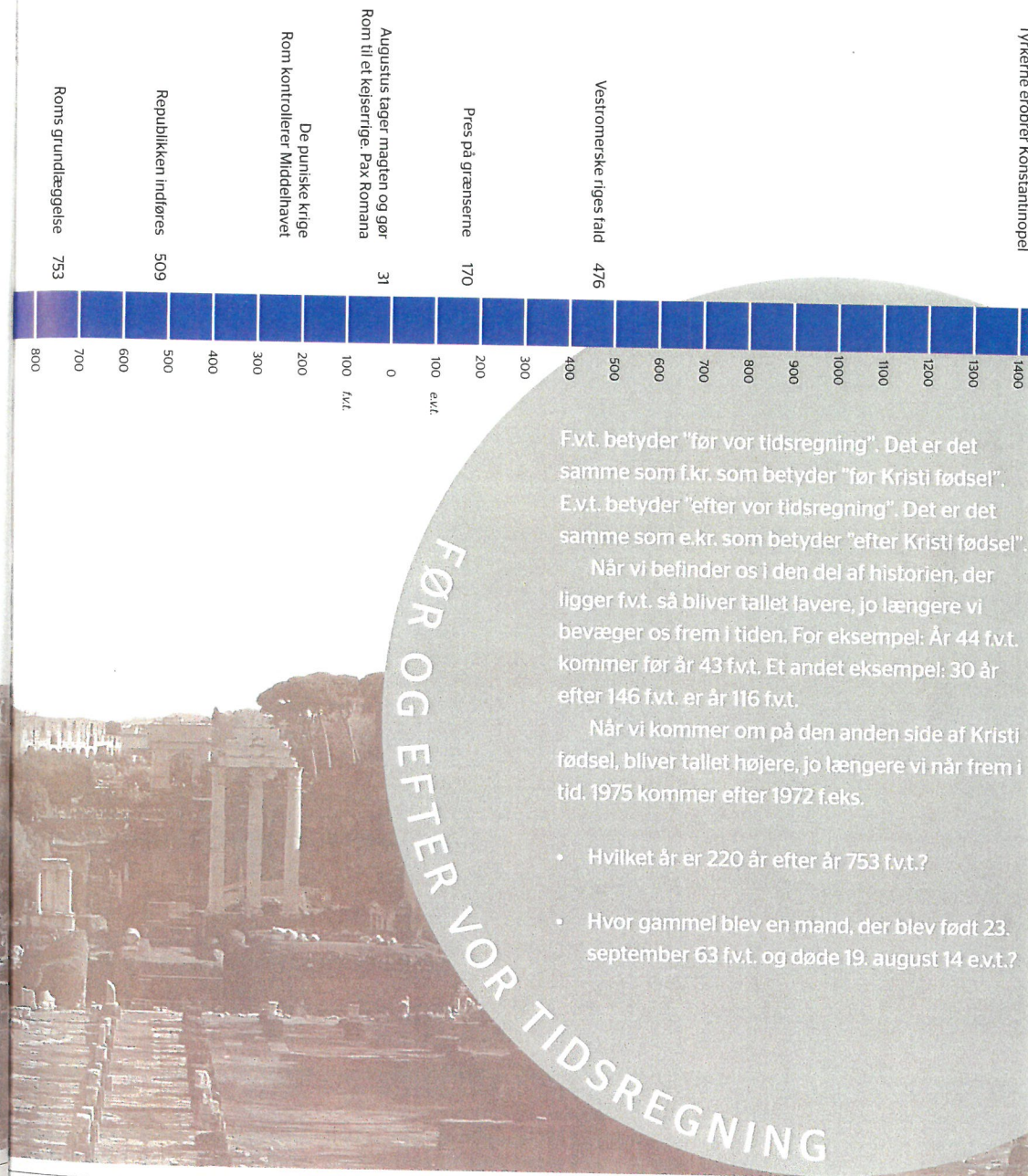
Samtidig med de ydre krige var der også intern ballade i Rom. I det første århundrede f.v.t. blev republikken nærmest revet i stykker af konstante magtkampe og krige mellem ledende politikere. Til sidst stod kun én tilbage: Cæsars adoptivsøn Octavian, der senere tog navnet Augustus – kejser Augustus. Dermed var det i realiteten slut med republikken, og Rom blev indtil sit fald styret af kejsere.

Forum Romanum

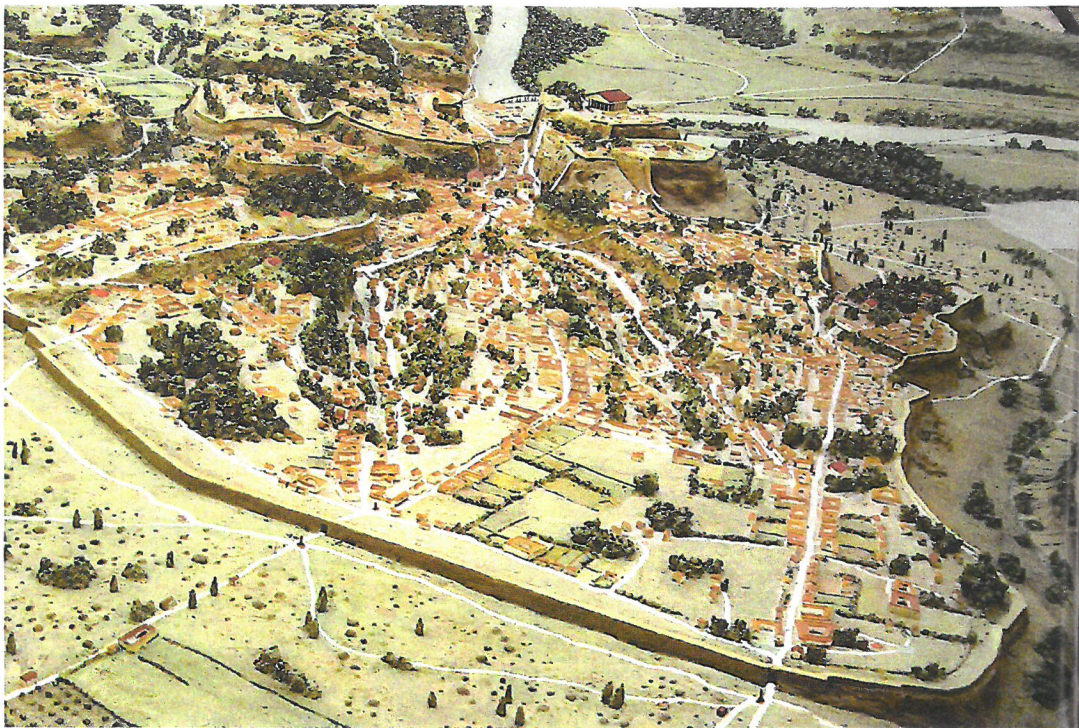

HISTORISKE EPOKER

Tyrkerne erobrer Konstantinopel

HISTORISKE EPOKER

Rom blev grundlagt på syv høje, der var nemme at forsvare. Model af Rom som den måske så ud i den tidlige republik.

Senаторerne græd over deres tabte republik, men borgerkrigene stoppede. Den romerske fred – *pax romana* – holdt i omkring 200 år. Riget blomstrede, provinserne overtog næsten helt frivilligt romerske skikke, institutioner og også det romerske sprog, latin, simpelthen fordi det var en fordel for alle parter.

Rygtet om rigdom og sikkerhed bredte sig imidlertid til områderne på den anden side af grænsen, og desperate barbarer søgte mod lyset fra den romerske civilisation. Omkring 170 e.v.t. begyndte et vedvarende pres på de romerske grænser, dels fra indvandrere dels fra plyndringsmænd. Presset gjorde, at styret tabte sin skrøbelige stabilitet. Fra da af og indtil sin undergang bar Romerriget med enkelte pauser præg af magtkamp, borgerkrig og økonomisk krise.

Romerrigets slutning

Hvis det er vanskeligt at fastsætte et tidspunkt for Romerrigets begyndelse, er det stort set umuligt at sætte en slutdato. I 476 e.v.t. blev den sidste kejser i den vestlige del afsat, og mange regner dette årstal som afslutningen på Romerriget. Men faktisk sad der en anden kejser i den østlige del – i Konstantinopel – som var både rigere og mægtigere end kejseren i Rom. Og dette østromerske rige eksisterede, helt indtil tyrkerne erobrede Konstantinopel i 1453.

På trods af at der nu ikke længere var en romersk kejser, døde ideen om et evigt verdensomspændende Romerrige aldrig. Gennem middelalderen var hele Tyskland og nogle gange noget af Frankrig og noget af Italien samlet i "Det hellige tysk-romerske rige", hvor kejseren regnede sig for romerkejsernes arvtager. Selv om titlen for længst havde mistet al betydning, eksisterede dette tysk-romerske rige helt indtil 1806, hvor Napoleon med et pennestrøg fik det afskaffet.

I afsnittet om "Arven fra Rom" kan du læse mere om Roms betydning for eftertiden, men lige nu drejer det sig om alt det, der ligger mellem begyndelse og slutning. Vi starter med de krige, der gjorde Rom til et verdensrige.

II

ROM EROBRER DEN ITALISKE HALVØ

En triarius. Sådan cirka så
en veludrustet romersk
soldat ud i republikkens tid.

I ndtil tiden kort før Kristi fødsel var romerne stort set konstant i krig. Først gik det ud over de stammer, der boede rundt om byen Rom, men hér stoppede den romerske ekspansion ikke. Omkring 300 f.v.t. var hele Italien under romersk styre. Hvordan kunne det lade sig gøre for romerne at undertvinge deres naboer på den italienske støvle?

Da romerne første gang kom op at tattes med nabostammerne i regionen Latium, var Rom en bystat, hvor de fleste kendte hinanden, og hvor de fleste var bønder. En krig blev således ikke udkæmpet for en eller anden abstrakt sag, nej, bondsoldaterne kæmpede for deres egen eksistens, for deres jord samt slægten og familiens overlevelse.

Krigrmentalitet

Nogle historikere mener, at romerne nærede en særlig stærk patriotisme, og at stoltheden over selv at have en vis indflydelse på forholdene i byen gjorde dem moralsk stærkere. Sikkert er i hvert fald, at en af Roms fjender efter mislykkede fredsforhandlinger skal have sagt, at han havde mødt en "by af konger". Sikkert er også, at der i de romerske myter er grundlagt en tradition om Rom som noget ganske særligt, en slags gudernes udvalgte folk. Tænk bare på historien om Romulus og Remus. Andre myter lader hellige gæs advare romerne mod fare eller fortæller om romerske hærførere, der ofrer sig selv i krig og belønnes af guderne med sejr.

Romernes forestilling om, at de kun måtte erklære retfærdige krige (ental: bellum justum) var tæt forbundet med religionen, hvilket sikkert også fik soldaterne til at kæmpe hårdere. Dertil kom, at romerne principielt ikke gav op. Selv om de romerske legioner led nederlag på nederlag, lykkedes det altid de romerske ledere at hverve nye soldater, der så til sidst vandt krigen. Modstanderen kunne på den måde regne med, at en sejr aldrig var lig med, at krigen var vundet. Tværtimod.

Find fem forklaringer på, hvordan det kunne lade sig gøre for romerne at undertvinge sig Italien.

MENS DU LÆSER

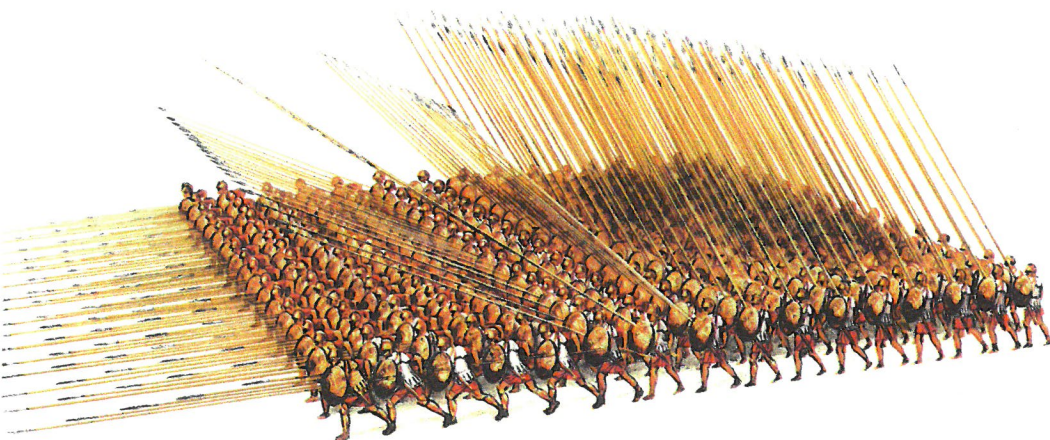
Kong Pyrrhos, der invaderede Italien 280 f.v.t. og i et blodigt slag besejrede den romerske hær, skal have sagt, at "endnu en sådan sejr, og vi har tabt."

I det sidste og afgørende slag havde romerne endnu en gang stablet en ny hær på benene. Da romerne sendte grise ind på kamppladsen, gik Pyrrhos' krigselefanter i panik. De af Pyrrhos' soldater, der ikke blev trampet ned, flygtede, og Pyrrhos måtte drage hjem med et nederlag i bagagen.

Del og hersk

Fælles for de årsagsforklaringer, der indtil nu er blevet nævnt, er, at de alle drejer sig om en særlig romersk krigermentalitet. Der er ingen tvivl om, at de mange krige havde gjort Rom til et militærsamfund, hvor borgerne var bønder og krigere på samme tid. Andre forklaringer koncentrerer sig imidlertid om enten politiske eller samfundsmæssige forhold.

Meget ofte nævnes romernes "del og hersk"-politik som en årsag til ekspansionen. Fra de første sejre over nabobyerne brugte Rom et system, hvor de betungne byer indgik fredstraktater, der stillede dem forskelligt: Nogle byer blev erklæret for venner med dertil hørende fordele, andre blev simpelthen overtaget af Rom, mens andre igen blev forbundsfæller

ÅRSAGSFORKLARINGER

ÅRSAGSFORKLARINGER

Efter grundlæggelsen af Rom strømmede det til med flygtninge, der så chancen for et fristed i den nye by. De fleste var mænd, og der var derfor mangel på kvinder. Romulus kom så på den idé at invitere nabostammerne til en dyst til ære for Neptun. Midt under dysten gav Romulus signal til at overmande mændene og røve kvinderne. Resultatet var krig mod sabinerne og flere andre naboer. Maleri af Nicolas Poussin (1637-38).

ÅRSAGSFORKLARINGER

med skiftende grader af selvstyre. Som følge af dette system havde romernes tidligere fjender intet til fælles og havde derfor ingen interesse i at slutte sig sammen og gøre oprør. Faktisk fik byerne tildelt store fordele, hvis de "opførte sig ordentligt", mens de "uovorne" byer blev straffet. Det kunne man kalde "pisk og gulerod-systemet".

En endnu mere jordnær forklaring er, at romernes mandskabspotentiale meget ofte var større end modstandernes. De havde simpelthen flere soldater end de andre.

Dette kunne lade sig gøre af to årsager. Dels sørgede forbundsfællesystemet for, at romerne aldrig stod alene og kunne trække på forskellige alliancer. Dels omdannedes Rom som en følge af krigene og de mange krigsfanger til et slavesamfund, der gjorde det muligt at få dyrket jorden, også selv om bonden var i krig. Man kan sige, at slaverne frigjorde en ressource, der gav romerne frihed til at slås.

ÅRSAGSFORKLARINGER

III

DE PUNISKE KRIGE

264-241, 218-202 OG 149-146
ALT SAMMEN F.V.T.

Romersk buste fra
2. århundrede f.v.t.
Sandsynligvis fore-
stiller den Hannibal.

Den næste omgang i romernes greb efter verdensmagten kom med de puniske krige. Krigene strakte sig over tre faser i årene 264-146 f.v.t. og enden på dem blev, at romerne var den allerstørste magtfaktor i Middelhavet, som de nu – med rette – kunne kalde *Mare Nostrum* (Vores Hav).

Romernes modstandere var det handelsfolk, som romerne kaldte punere (*poeni*). De havde deres hovedbase i Karthago, der lå cirka der, hvor Tunesiens hovedstad Tunis ligger i dag, men deres indflydelse strakte sig over det meste af det vestlige Middelhav. Indtil den italiske halvø endelige erobring i 265 f.v.t. havde romerne og punerne haft venskabelige forbindelser, men herefter var havet åbenbart ikke stort nok til begge folk.

Den første konfliktzone var Sicilien, der var domineret af punerne. I 264 f.v.t. blandede romerne sig i en lokal konflikt og sendte soldater til øen. Krigen var brudt ud.

Kampen om Middelhavet

Den græsk-romerske historieskriver Polyb, der levede fra ca. 203-120 f.v.t. fortæller, at han havde hørt om en traktat mellem romerne og karthagerne (altså punerne), "ifølge hvilken romerne skulle holde sig borte fra hele Sicilien og omvendt karthagerne fra Italien." Hvis en sådan aftale havde eksisteret, var romerne altså den aggressive part, og oven i købet havde de brudt de hellige løfter, der var aflagt på traktaten.

Som den dygtige historiker han var, gik han i arkiverne – faktisk i skatkammeret ved Jupiters tempel i Rom – og tjekkede, om der fandtes en sådan traktat dér. Det gjorde der ikke, og Polyb konkluderede derfor, at "der aldrig har været, og heller ikke nu er, noget spor efter en sådan overenskomst." Det passer fint sammen med, at romerne jo altid sørgede for at føre *retfærdige krige*. Alligevel mener mo-

1. Find følgende steder på kortet s. 21: Rom, Karthago, Messina, Sicilien, Sardinien, Sagunt, Cannæ, Zama.
2. Hvem var punerne?
3. Hvornår var første puniske krig, hvad sloges de om og hvad blev resultatet af krigen?
4. Hvem var Hannibal?
5. Hvilken betydning fik Sagunt?
6. Hvad blev det samlede resultat af de tre puniske krige?
7. Hvem var Polyb og Livius?
8. Skriv 2 forskelle på Polybs og Livius' fremstilling.

MENS DU LÆSER

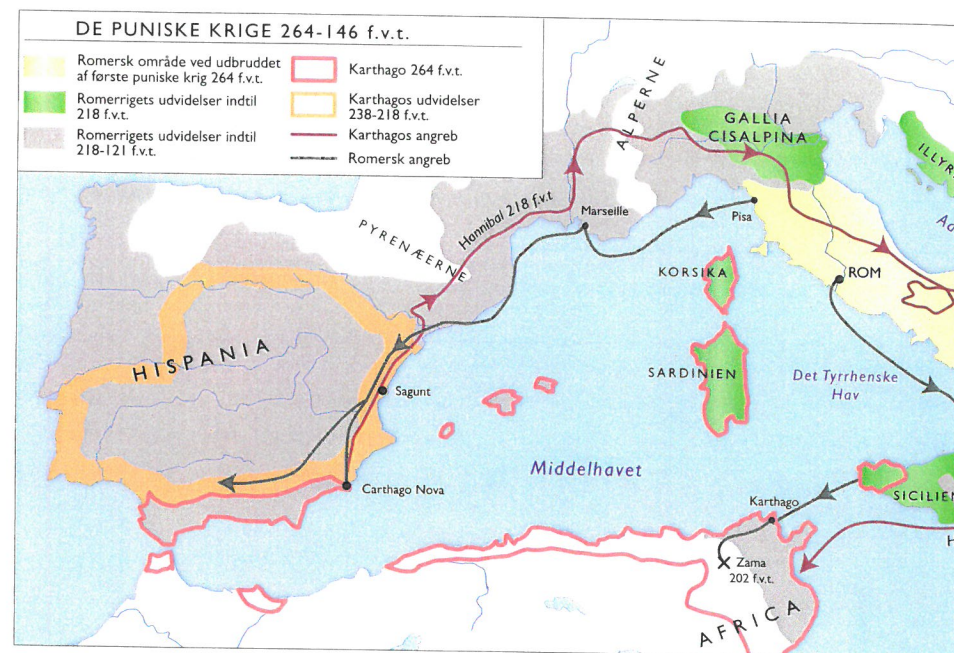
derne historikere, at traktaten rent faktisk har eksisteret, og at romerne brød denne traktat.

I hvert fald sloges romere og punere om Sicilien i over 20 år. Romerne havde i begyndelsen en del vanskeligheder, fordi Karthago kontrollerede havene med sin stærke flåde, mens romerne havde været vant til at føre krig på landjorden. Løsningen var at udstyre de romerske skibe med entringsbroer, så soldaterne – lige som i en piratfilm – kunne borde de puniske skibe og på den måde føre landkrigen ud på havet.

Efter 20 års krig sejrede den romerske stædighed. Punerne havde fået nok og overlod Sicilien til romerne. Men da de puniske lejesoldater efterfølgende gjorde oprør, fordi lønnen lod vente på sig, så Rom sit snit til at presse citronen yderligere: Nu forlangte de en forhøjelse af krigsskadeerstatningen, og punerne skulle ud over Sicilien også afgive øen Sardinien. Det vakte naturligvis vrede, men punerne havde intet andet valg end at acceptere. Alternativet var fornyet krig.

I stedet udvidede Karthago sin magt i Spanien, hvor der fandtes rige sølvminer. Punernes general Hannibal sørgede dog for ikke at træde romerne over tærerne. Aftalen med romerne var, at Karthago ikke måtte udvide nord for Ebro-floden, og det holdt Hannibal sig til. Men da romerske udsendinge dukkede op med krav om, at Hannibal skulle holde fingrene fra byen Sagunt, 135 km syd for Ebro, reagerede han i 219 f.v.t. ved at angribe byen. Krigen brød ud igen.

Det hele begyndte med en slem forskrækkelse for romerne. Ung og dristig, som han var, drog Hannibal nemlig med sin hær – med krigselefanter og det hele – over alperne og ned i Italien. I teorien et fuldstændig vanvittigt træk. Romerne blev i den grad taget på sengen, og Hannibal nedslagtede adskillige romerske hære. Slaget ved Cannæ blev højdepunktet. Her havde romerne samlet en hær, der var dobbelt så stor som Hannibals, og i tiltro til deres overlegne styrke fattede de romerske soldater ikke mistanke, da punerne i ordnet geled påbegyndte en langsom tilbagetrækning. Ved på den måde at blive lokket frem opdagede legionærerne for sent, at Hannibal i al hemmelighed havde sendt store tropestyrker rundt om den romerske hær, der nu var omringet. Nu bredte panikken sig. De romere, der ikke faldt for punernes spyd, blev trampet ihjel eller flygtede. Under en tredjedel af den romerske hær overlevede Cannæ.

Romernes redning blev deres sædvanlige stædighed og Hannibals vanskelige forsyningssituation. Mens det tilsyneladende var muligt at stampe den ene romerske legion op af jorden efter den anden, var Hannibal afhængig af, at hans forsyninger skulle sejles til Italien fra Afrika. Samtidig angreb romerne Spanien og til sidst også selve Afrika. I 202 f.v.t. vandt romerne slaget ved Zama, syd for Karthago, og afgjorde krigen. Udbyttet af krigen var imponerende: et utal af slaver, guld og sølv i rige mængder, Sicilien, Sardinien, Spanien og – efter at romerne 149-146 f.v.t. endeligt udslettede Karthago – også Nordafrika. Rom var nu et verdensrige.

KILDER

Polyb: Årsagerne til den anden puniske krig

Historiekrivneren Polyb levede ca. 203-120 f.v.t. Han var født i Grækenland, men blev ført til Rom i 168 f.v.t. hvor han bl.a. blev ven med den romerske hærfører Scipio den Yngre, der førte den romerske hær i den tredje puniske krig. Polyb var ikke-romer og skrev på græsk, og dermed har vi altså en udefrakommendes syn på begivenhederne. Endvidere var han en samvittighedsfuld historiker, der tjekkede sine kilder og – når han skulle sige det selv – beskæftigede sig med "alvorlig historie" og ikke "almindelig barberstuesnak". På den anden side beundrede han romerne for deres dygtighed, der havde skænket dem så store sejre. I uddraget skildrer han årsagerne til anden puniske krig, og han diskuterer, hvem der havde ansvaret for krigen.

Man må som den væsentligste årsag til krigen mellem romerne og kartagerne regne forbitrelsen hos Hamilkar, Hannibals far. [Efter nederlaget i den første puniske krig] ventede han blot på en lejlighed til at slå løs. Hvis nu karthagerne ikke havde fået de oprørske lejetropper at trækkes med, ville han straks selv have taget fat igen og have rustet sig til en ny krig; men de indre uroligheder kom ham i vejen, og han måtte bruge al sin tid og kraft på dem.

Den situation udnyttede romerne og truede igen med krig, hvis karthagerne ikke accepterede en ny – hårdere – fred. Stillet over for det ultimatum

(...) gav karthagerne efter for omstændighederne; for at de ikke på et så uheldigt tidspunkt skulle få en krig på halsen, måtte de, så nødige de end ville – men de havde ingen anden udvej – rømme Sardinien og betale 1200 talenter. Deri må man se den anden og vigtigste årsag til den krig, som siden brød ud. Til Hamilcars egen harme kom nu hans medborgeres vrede over disse romerske krav.

Forrige side:
Hannibal og hans
hær krydser
Alperne. Stik fra
1800-tallet.

Hamilkar døde i 229, men forinden havde han opdraget sønnen Hannibal til at overtage kampen mod romerne. Polyb fortæller endda, at Hannibal som ni-årig blev sat til at sværge, at han "aldrig ville blive ven med romerne." I 221 overtog Hannibal kommandoen over Karthagos hær i Spanien, som han erobrede på kort tid. Det var dog ikke alle byer, der blev erobret.

Sagunt søgte Hannibal så vidt muligt at holde sig fra, da han ikke ville give romerne nogen gyldig grund til krig, inden han havde sikret sig sit herredømme over resten af landet. Saguntinerne havde imidlertid sendt bud til Rom, dels fordi de var bange for deres eget vedkommende og forudså, hvordan det ville gå, dels fordi de ville have, at romerne fik kendskab til de fremskridt, karthagerne gjorde i Spanien. Romerne havde flere gange tidligere ikke villet høre på dem; men nu udsendte de nogle mænd, der skulle undersøge forholdene på stedet. Hannibal gav dem foretræde og hørte på, hvad de havde at fremføre om situationen. Romerne stillede det eftertrykkelige krav, at han skulle holde sig fra Sagunt, da den stod under deres beskyttelse. Men ung, som Hannibal var, opfyldt af kamplyst, heldig i sine foretagender og fra gammel tid opbragt på romerne, optrådte han over for udsendingene, som om han drog omsorg for saguntinerne, og han bebrejdede romerne, at de kort tid i forvejen under nogle indre uroligheder i Sagunt, da de havde fået det hverv at stifte fred imellem parterne, mod al lov og ret havde ladet nogle af de ypperste mænd dræbe. Han ville, sagde han, ikke lade et sådant retsbrud gå ustraffet hen; thi det var en nedarvet skik hos karthagerne ikke at se roligt på, at nogen led uret.

Herefter sendte Hannibal sine tropper mod Sagunt, der erobredes efter otte måneders belejring. Polyb fortsætter:

Så snart romerne havde hørt om den ulykke, der var overgået Sagunt, udpegede de straks gesandter og sendte dem omgående til Karthago. Kartthagerne blev stillet over for to muligheder; den ene ville medføre skam og skade, hvis de gik ind på det; den anden ville være begyndelsen til store begivenheder og krig. Enten skulle karthagerne nemlig udlevere deres hærfører Hannibal samt hans rådgivere til romerne, eller også ville der blive erklæret dem krig.

Karthagerne valgte den sidste mulighed. Polyb giver til slut sin egen vurdering af årsagerne til krigen:

Sådan hænger det sammen, og det er en kendsgerning, at saguntinerne allerede flere år før Hannibals tid har givet sig ind under romernes beskyttelse. Hvis man altså sætter Sagunts ødelæggelse som årsag til krigen, må man indrømme, at karthagerne gjorde uret i at begynde den. Men hvis man som årsag sætter den omstændighed, at romerne fratog dem Sardinien og samtidig afpressede dem penge, må man naturligvis indrømme, at det var med god grund, karthagerne åbnede Hannibal-krigen; thi ligesom de tidligere havde bøjet sig for omstændighederne, således greb de nu lejligheden til at hævne sig på dem, der havde forudrettet dem.

Livius: Årsagerne til den anden puniske krig

Titus Livius levede 59 f.v.t. til 17 e.v.t. Han var en slags "officiel" historiefortæller under kejser Augustus og havde det klare formål at kaste så megen glans over Romerriget – og særligt Augustus – som muligt. Dermed ikke sagt at hans værk er pure opspind. Han skrev gerne trofast af fra historikere, der levede under de puniske krige, men hvis værker er gået tabt. Ligesom Polyb beskrev han årsagerne til den anden puniske krig.

Hadet mellem punere og romere var næsten stærkere end deres hære, idet romerne var rasende, fordi de besejrede uden grund påførte sejrherrene krig, og karthagerne, fordi de mente, at de måtte tåle et hovent og grisk diktat. Der går også det rygte, at Hannibal knap ni år gammel gik hen til sin far, der stod og ofrede, inden han skulle føre hæren over til Spanien efter afslutningen af den afrikanske krig, kærtegnede ham barnligt og bad om at komme med til Spanien. Faderen tog ham da med hen til alteret, lod ham lægge hånden på ofret og sværge den ed, at han ville være romerfolkets fjende, så snart han var gammel nok. Tabet af Sicilien og Sardinien pinte denne ambitiøse mand. For Sicilien var blevet opgivet alt for hovedkulds, og Sardinien var blevet taget af romerne med list under urolighederne i Afrika.

I spillet *Rome – Total War* skal man blandt andet erobre Karthago. Kan man lære historie ved at spille computerspil?

Da denne Hamilkar [Hannibals far] havde et mærkeligt greb på at bringe fremmede folk ind under sin indflydelse og få herredømme over dem, havde romerne fornyet den gamle traktat; ifølge traktaten skulle floden Ebro være grænse mellem de to riger, og Sagunt, der lå midt mellem de to riger, skulle bevare sin frihed.

Livius fortæller derefter, at romerne sendte gesandter til Hannibal for at indskærpe, at Sagunt var under romernes beskyttelse. Der var det imidlertid for sent. Hannibal var gået til angreb, og gesandterne blev blankt afvist. De drog dernæst til Karthago for at kræve Hannibal udleveret, men blev også der afvist.

KILDEANALYSE

Omtrent på samme tid, som udsendingene vendte hjem til Rom fra Karthago og rapporterede, at de havde mødt fjendskab alle vegne, fik man meddelelse om Sagunts fald. Senatorerne blev grebet af sorg og medfølelse med forbundsfællerne, der på en så oprørende måde var gået til grunde, og de fyldtes af skam over ikke at have bragt hjælp, af vrede mod karthagerne og af frygt for fremtiden, som om fjenden allerede stod foran byens porte. De blev så fortumlede af så mange følelser på én gang, at de snarere frembød et billede på forvirring end på kølig overvejelse. Thi de havde endnu aldrig truffet en så hidsig og krigerisk modstander, og der havde heller aldrig før hos dem selv hersket en sådan ligegyldighed og ukrigerisk ånd.

Punerne derimod var en soldaternation, trænet i 23 års hårde, men altid sejrige felttog mod Spaniens folk og kommanderet af en energisk fører. De havde netop tilintetgjort en overmåde rig by og var nu ved at sætte over Ebro-floden. De førte mange af Spaniens folk med sig. De ville ophidse de evigt krigslystne gallere. Romerne ville i selve Italien, ja uden for Roms mure komme til at kæmpe med hele verden.

KILDEANALYSE

II

DEN ROMERSKE REPUBLIK I KRISE

En romersk taler iført toga. Mellem 3 og 1 århundrede fvt.

I 49 f.v.t. udbrød der borgerkrig i Romerriget. Hærføeren Gaius Julius Cæsar gik med sine loyale og kamprænede legioner over grænsen til Italien og tærnede sammen med den anden supermand i det romerske verdensrige, Gnaeus Pompejus Magnus. Resultatet af borgerkrigen blev et diktatur under Cæsar. Og dermed var den republik, som romerne var så stolte af, en saga blot.

Men hvad var den økonomiske, politiske og mentalitetsmæssige baggrund for republikkens undergang?

Økonomi

Økonomi handler om penge, men penge er jo bare et symbol på værdier. I Romerriget var der værdi i jord, korn, oliven, vin og slaver, og det var netop forandringer i denne økonomiske basis, der forandrede vilkårene for den måde, man førte politik på.

Indtil de puniske krige omkring 200 f.v.t.

havde den fri bonde været den dominerende økonomiske enhed i området omkring byen Rom. Det var også ham, der udkæmpede Roms krige som menig legionær, og som gik med i paraden, når hærføeren fejrede sin triumf. Men med sejren over Karthago og indlemmelsen af store – og rige – områder oplevede byen et sandt økonomisk boom. Dels fordi man fik store værdier og skatte fra de erobrede områder, f.eks. Spaniens sølvminer, dels fordi opgaven med at rejse ud og forvalte provinserne gik til indflydelsesrige politikere. Disse politikere havde ført en dyr valgkamp for at nå magtens tinde, og nogle af dem så opgaven som en mulighed for at tjene investeringen hjem – simpelthen ved at udplyndre provinsen. Resultatet blev en strøm af rigdomme

1. Hvad er argumenterne for, at republikken var et oligarki?
2. Hvilke forskellige typer magtstrater var der?
3. Hvad var senatets rolle?
4. Hvorfor blev den romerske overklasse rigere fra 200 f.v.t. og frem?
5. Hvad brugte de deres rigdom på?
6. Hvorfor flyttede så mange småbønder til Rom?
7. Hvad gik klient-systemet ud på?

MENS DU LÆSER

til Roms overklasse, der nu havde mulighed for at forbruge mere, hvad der som bekendt fører til øget efterspørgsel og øget behov for arbejdskraft.

Overklassen investerede imidlertid også sine nyvundne rigdomme i de horder af slaver, der fulgte med krigene. Slaverne blev brugt på gårde, som rige romere besad eller havde opkøbt til lejligheden. En rig romer kunne have 10 eller flere gårde rundt omkring i Italien, hver med 10-20 slaver, der producerede korn og i stadig højere grad oliven og vin. Det var der nemlig penge i.

Nu fik den lille bonde problemer. Han havde ikke overskud til at vente på, at oliventræerne voksede sig bæredygtige og kunne derfor ikke hente den samme økonomiske gevinst som rigmændene. Og når nu køberne stod på spring – særligt var rigmændene interesserede, hvis bondens jord var af høj kvalitet – må det have været fristende at sælge jorden og flytte til byen, hvor der jo var efterspørgsel på arbejdskraft.

Det var lige netop det der skete. Rom tidoblede sit indbyggertal og blev omkring Kristi fødsel en gigantisk storby med måske 1 million indbyggere, måske endnu flere. Typisk arbejdede den tidligere bonde med handel og håndværk fra sin egen lille butik, der ikke var meget andet end et vindue og en disk, og/eller han ernærede sig med forskellige småjobs. Det gav olivenolie på brødet, men heller ikke meget mere. Når livet i

En typisk butik – her en slags café, et thermopolium, i Roms havneby Ostia.

storbyen samtidigt var usikkert – der fandtes hverken rigtigt politi eller brandvæsen – havde den lille mand brug for nogen at søge hjælp og støtte hos. Denne støtte var rige romerske politikere mere end villige til at give. Og det fik enorm betydning for det politiske spil og det romerske samfund.

Politik

Den romerske republik blev ledet af en gruppe embedsmænd eller *magistrater*. Havde man tid og penge til at stille op i politik, kunne man blive valgt som magistrat, men så fik man også ansvaret for en del af den offentlige administration i et helt år. Det gav magt og enorm prestige, jo længere man nåede op i systemet.

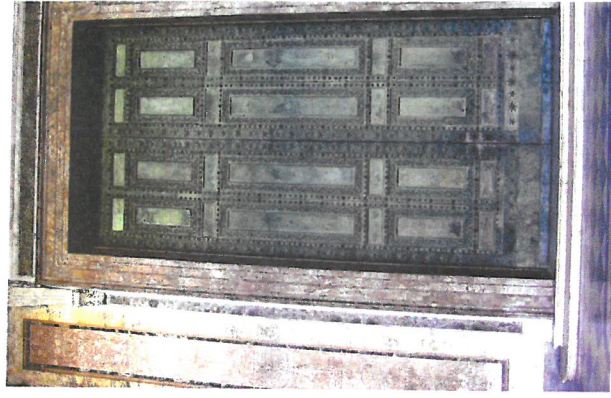
Som 30-årig kunne den unge romer for første gang stille op til kvæstor, den magistrat der havde ansvaret for pengekasen.

Næste skridt var posten som ædil. Her var det rigtig vigtigt at have pengepungen i orden, for ud over at sikre ro i gaderne skulle ædilen også stå for kornforsyning til byen Rom og for underholdning til masserne – f.eks. gennem gladiatorkampe, teater eller hesteveddeløb. For at øge sin popularitet og dermed chancen for at blive valgt til en endnu højere post betalte ædilen oftest af egen lomme.

Endelig var der de høje poster som prætor og konsul. Prætoren overvågede retssystemet og fastlagde principper for retssager, mens de to konsuler var Roms øverste ledere, der også havde kommandoen i krig.

Et embede som magistrat medførte en plads i senatet, en forsamling af ældre herrer, der på papiret kun var rådgivende. I realiteten var respekten for traditionen og forfædrenes skikke (*mos maiorum*) så stor, at et råd fra senatet næsten altid blev fulgt. På den måde lå en stor del af magten hos senatet i en meget lang periode.

Slagmarken i romersk politik var *folkeforsamlingen*, der stemte om lovforslag og valgte, hvem der skulle lede republikken. Det kan lyde demokratisk, men er det ikke. Forsamlingen var nemlig inddelt i klas-

De gigantiske bronzedøre fra senatet blev i 1660 flyttet til Laterankirken i Rom.

ser, hvor de rige var delt i rigtig mange små grupper, mens almindelige mennesker var delt op i få, meget store grupper. Hver gruppe havde én stemme, og det var flertallet, der afgjorde hele gruppens indstilling til en sag. Bagefter blev der talt op, hvad grupperne havde stemt, men når man nåede et flertal, stoppede man med at tælle. Man begyndte altid med at optrælle de rigeste klasser, og da det var dem, der var flest af, nåede de lavere klasser ikke altid at komme til afstemning, selv om det var dér, flertallet af befolkningen hørte hjemme. Kvinder, fremmede og slaver havde naturligvis ikke stemmeret.

Sammen med at politisk arbejde var ulønnet – og at det derfor kun var de rige, der havde råd til at stille op til valg – betød dette system, at de herskende i den romerske republik var en ret lille gruppe mænd fra overklassen. Man kan kalde det et fæmadsstyre eller oligarki.

På den anden side var politikerne afhængige af at blive valgt på folkeforsamlingen, og det var derfor vigtigt at skaffe sig tilhængere, også blandt almindelige romere. Kampen om tilhængere var uløseligt forbundet med det særlige romerske forhold mellem *klient* og *patron*.

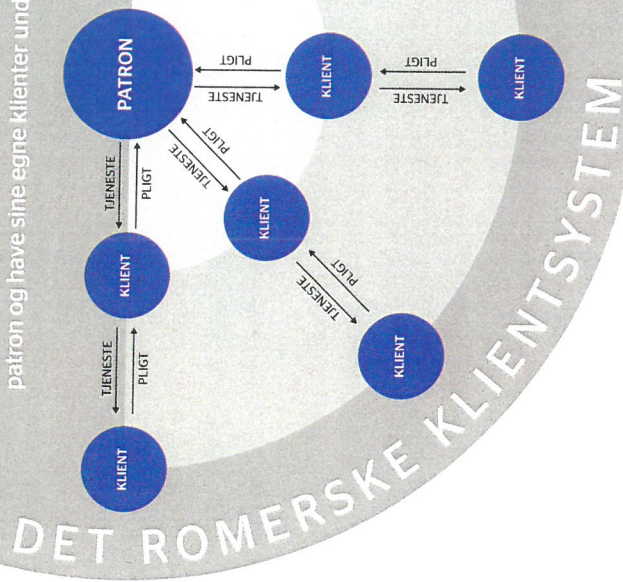
Mentalitet: Klient-systemet

Klient-systemet havde eksisteret så langt tilbage, nogen romer kunne huske, men nu blev det for alvor relevant. Der var tale om et gensidigt forpligtende forhold mellem en indflydelsesrig og økonomisk stærk mand (*patron*) og en svagere stillet klient. Patronen skulle sørge for sin klient, typisk hjælpe ham med råd, lån eller beskyttelse, hvis han kom i vanskeligheder. Denne velgering bandt klienten til troskab mod patronen. F.eks. kunne klienten møde op hver morgen foran patronens hus for at vise sin taknemmelighed eller følge ham rundt i byen som livvagt eller bare som et omværende heppekor.

For klienten var der umiddelbare fordele ved systemet, om end han måtte opgive noget af sin personlige frihed. For patronen lå fordelene ikke kun i den enorme prestige, det gav at have et stort følge af klienter. Det blev også i stigende grad en nødvendighed, hvis man ville gøre sig i politik – en politiker kunne have tusinder af klienter – for selvfølgelig stemte klienten på sin patron på folkeforsamlingen.

Den vandring fra land til by, der fulgte med slavelandbruget, betød, at der var masser af potentielle klienter, som rige romere med politikerambitioner kunne fiske op og binde til sig. Politik blev på denne måde ikke længere et spørgsmål om tradition, veltalenhed og budskaber, men udviklede sig til at blive en kamp om at få så mange klienter som muligt. Magten gled fra senatet og magistraterne til enkeltpersoner, der via deres klienter kunne kontrollere folkeforsamlingen.

Patronen havde oftest mange klienter, som han gjorde forskellige tjenester. Klienten havde til gengæld pligt til at gøre gengæld, når det var muligt. Venskab og troskab (loyalitet) bandt dem sammen, selv om ordet venskab som regel kun blev brugt, når patronen havde brug for sin klient. En klient kunne også selv optræde som patron og have sine egne klienter under sig.

KILDER

Quintus Tullius Cicero: Brev til broderen Marcus

I 64 f.v.t. søgte Marcus Tullius Cicero at blive konsul. På det tidspunkt var han Roms kendteste taler og advokat, og han fulgte livligt med i politik. Imidlertid var han ikke af nogen særlig berømt slægt, og den type kaldte de gamle adelige romere med foragt i stemmen for en 'ny mand' (homo novus). Det var en klar ulempe i valgkampen. Alligevel lykkedes det ham at blive valgt til konsul, måske pga. de råd lillebroderen gav ham.

Quintus hilser sin broder Marcus!

Selvom du har al den viden, som et menneske kan skaffe sig i kraft af medfødte anlæg, erfaring og indsigt, så mener jeg, at det er i overensstemmelse med vort nære forhold til hinanden, at jeg, der dag og nat er optaget af din valgkamp, skriver de ting til dig, som er faldet mig ind.

Du bør holde dig for øje, hvilken by du befinder dig i, hvilket embede du søger, og hvem du er. Næsten dagligt bør du sige til dig selv, når du går ned på Forum: "Jeg er en homo novus, jeg søger konsulembetet, byen er Rom." At du er en homo novus opvejes af din berømmelse som taler. Da din berømmelse som taler er dit springbræt, må du sørge for altid at være omhyggeligt forberedt, som om hele din prestige som taler stod på spil i hver enkelt sag, du fører.

Dernæst må du sørge for, at det bliver klart, hvor mange venner du har i de forskellige samfundslag. Du har nemlig på din side, hvad mange homines novi ikke har: alle skatteforpagterne, næsten hele ridderstanden, mange trofaste borgere i Italiens byer, mange personer, som du har forsvaret i retten, adskillige lav, en lang række unge mennesker, som følger dig som lærer i talekunst, og et stort antal venner, som daglig og vedholdende gør dig deres opvartning.

Hold alle disse samlede omkring dig ved stadige påmindelser og henstillinger. Gør dem på enhver måde klart, at de der skylder dig tak, netop nu har mulighed for at komme af med denne gæld, og at den, der vil være

din ven, aldrig vil få en bedre lejlighed.

Desuden bør man sørge for at have venner i enhver stand. For den ydre glans' skyld bør man være ven med personer, der er berømte på grund af ærefuldt udførte hverv eller afstamning. Selvom de ikke direkte bestræber sig på at skaffe stemmer, så bibringer de dog ansøgeren nogen værdighed.

Sørg for, at du kontrollerer alle grupper i folkeforsamlingen gennem mange og forskelligartede venskabsforbindelser. Først og fremmest skal du naturligvis interessere dig for de romerske senatorer og riddere og for de foretagsomme og indflydelsesrige mænd fra de øvrige samfundsklasser. På Forum er der mange driftige byboere og mange frigrivne, som er indflydelsesrige og aktive. Dem skal du bearbejde med den største omhu. Du skal opsøge dem eller sende bud til dem enten selv eller gennem fællees venner, så at de støtter dig. Du skal vise dem, at de derved gør dig den største tjeneste.

Endvidere må du tænke på hele bybefolkningen, alle foreninger, distrikter og naboskaber. Hvis du vinder de ledende personer i dem til venner, kan du gennem dem let beherske folks stemmeafgivning.

Du skal også sørge for, at du hver dag har et talrigt følge af alle slags mennesker, af alle stænder og aldersklasser. Af deres store mængde kan man drage slutninger om din store styrke og om dine chancer på valgpladsen. De som slutter sig til dig kan deles i tre grupper: de som kommer hjem til dig for at opvarte dig, de der følger dig fra hjemmet til Forum, og de der følger dig overalt.

Da der nu er talt tilstrækkeligt om at knytte venskaber, vil jeg gå over til at tale om den del af valgkampen, der drejer sig om at få folkets støtte. I den sammenhæng er det vigtigt at kunne huske navne, at kunne smigre, at være utrættelig, venlig, at have et godt rygte og at kunne indgyde tillid angående republikkens fremtid.

Først må du sørge for, at den enkelte mærker, at du kender ham – hvad du allerede gør – men du må gøre det bedre og bedre for hver dag. Intet synes at være mere populært eller mere værdsat. Derefter må du foregive, at du besidder egenskaber fra naturens hånd, som du ikke har. Selvom den medfødte karakter uden sammenligning er den stærkeste, synes det dog som en foregivelse – gennem nogle måneders valgkamp –

Marcus Tullius
Cicero (106-43 fvt.)

Senatus Populus
Que Romanus
- senatet og det
romerske folk - var
et motto og et
symbol på Romer-
riget. I dag bærer
Roms kloakdæksler
indskriften S.P.Q.R.

kan besejre ens natur. Du mangler ikke den naturlige venlighed, som er en god og behagelig mand værdig. Men smiger er i høj grad nødvendig, fordi den, selvom den er forkastelig og skændig under normale forhold, dog er uomgængelig i en valgkamp. Hvis du gør nogen til et dårligere menneske ved at holde med ham, så handler du forkert. Men hvis du gør ham venligere stremt, så er smiger ikke så foragtelig. Den er tværtimod nødvendig for den, der søger embede. Ansøgeren må afpasse og ændre sit ansigtsudtryk og sine udtalelser efter de personers mening og ønske, som han træffer.

Gavmildhed er af uhyre stor betydning. Der er her tale om rundhåndethed med penge, og den kan jo ikke udstrekkes til at gælde bredere lag. Men hvis dine venner roser den, vækker det sympati hos folket. Det kan også dreje sig om indbydelser til middage, som du og dine venner foranstalter, dels for tilfældigt indbudte. Du kan også vise din gavmildhed ved hjælpsomhed, som du må vise uden indskrænkning mod alle. Sørg for, at det er muligt at få adgang til dig dag og nat. Lad ikke blot dørene til dit hus stå åbne, men også dit ansigt og dit blik, som er døren til dit indre. Viser dit ansigtsudtryk, at du er fraværende og indesluttet, nytter det ikke, at dine døre er åbne. Folk lader sig ikke nøjes med løfter, især ikke

fra personer, der søger embede. De vil have, at man lover gavmildt og på en for dem hædrende måde.

Deraf følger også den enkle regel, at du må love energisk og gerne at gøre det, du forpligter dig til. Det, som forekommer dig for vanskeligt at gøre, og som er mere passende for omstændighederne (din valgkamp) end for din natur, og det, som er for svært, det skal du slå hen i spøg eller lade være at svare på. Det første er passende for et hæderligt menneske, det andet for en dygtig stemmesamler.

Som det sidste må du sørge for, at hele valgkampen er fuld af pragt, at den er strålende, storslået, har appel til folket, og at den er stilig og værdig. Ligeledes bør rygter – hvis det på nogen måde er muligt – udspreddes om forbrydelser, seksuelle udskjelser eller bestikkelse foretaget af dine medansøgere, alt efter den enkeltes karakter.

Under denne valgkamp må du også sørge for, at man får det indtryk, at du er hæderlig, og at republikken trygt kan se fremtiden i møde (med dig som leder). Men du skal ikke udtale dig om politiske spørgsmål hverken i senatet eller på folkemøder.